

Bild 1. Lottas gård i Kvek, stugan.

KVEKGÅRDEN TILL UPPLANDS FORN- MINNESFÖRENING

När Sydvästra Uplands hembygds-gille sammanträdde 13 juni 1948 var det inte bara för att fira gillet's 25-årsjubileum, utan dagen blev också slutfasen i ett föredömligt kulturminnesarbete. Då överlämnades nämligen Kvekgården till Upplands fornminnesförening.

Den ålderdomliga Kvekgården i Fröjeslunda socken, eller Lottas gård i Kvek som den rätteligen bör kallas, har en envis gammal gumma, Lotta Lundevall, att tacka för sin existens. Hon tillät ingen att reparera eller förändra någonting på gården. Grannarna klagade och ansåg gården vara en skandal för byn, men gumman framhär-dade i sin konservatism. Detta räddade Kvekgården åt eftervärlden i dess ursprungliga skick.

Bild 2. Lottas gård i Kvek, stugan och uthuslängan sedda från gårdstunet.

Det var fornvårdaren Albin Rylander i Härkeberga, som först fick uppmärksamheten riktad på gården. Rylander hade en längre tid sysslat med fornminnesinventeringar och insamling av kulturföremål i sin hembygd och fått klart för sig att dessa föremål borde bevaras på plats inom den bygd, varifrån de härrörde. Resultatet av dessa Rylanders strävanden blev dels bildandet av Sydvästra Uplands hembygdsgille, dels skapandet av två hembygdsgårdar: Härkebergagården och Kvekgården.

Då förhandlingarna rörande Kvekgården först med Lotta Lundevall själv och härefter med hennes arvingar strandat, blev i stället Härkeberga kaplansgård föreslagen som lämplig hembygdsgård. Efter det hembygdsgillet bildats 1923 inköptes så kaplansgården, som är ett gammalt väl bevarat prästboställe med gott inventarium. Efter dess iordningsställande överlämnades som bekant Härkebergagården till Nordiska museet.

Emellertid yppade det sig så småningom tillfälle att inköpa Lottas gård, i januari 1931, något som hembygdsgillet tacksamt utnyttjade. De båda hembygdsgårdarna komplettera varandra på ett utmärkt sätt, representanter som de äro för två skilda sociala miljöer. Kvek-

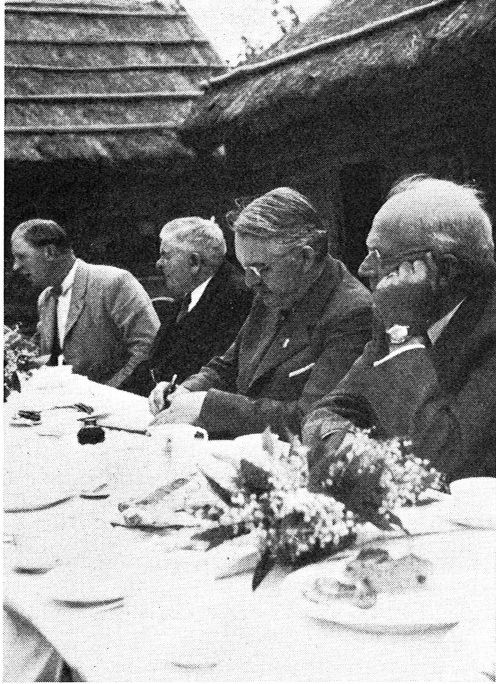

Bild 3. Landshövding Kjellman omgiven av donatorerna Kjellén och Nyberg på Kvekgården.

gården är en exponent för de fattiga småböndernas, »gråböndernas», förhållanden, vilket inte är allmogekultur i vanlig mening. »Allmogekultur» är storböndernas kultur och skillnaden mellan de senares standard och borgarnas, herremännens eller prästernas kunde ofta vara härfin. Kvekgården har bebotts av folk, som fått kämpa mot fattigdomen, ja, fått svälta på vårarna, då sädeslårarna stått tomma.

Då Kvekgården kom i hembygdsgilletts ägo befann den sig i ett ganska bedrövligt skick. Husen var bokstavligt talat fallfärdiga med murket timmer och nödortfittigt stöttade väggar. Efter det Upplands fornminnesförening erhållit 15,000 kronor av lotterimedel igångsattes restaureringsarbetet i augusti 1933 under ledning av intendent Ålenius, som på ett pietetsfullt och noggrannt sätt utförde uppdraget. En redogörelse därom finns införd i Upplands fornminnes-

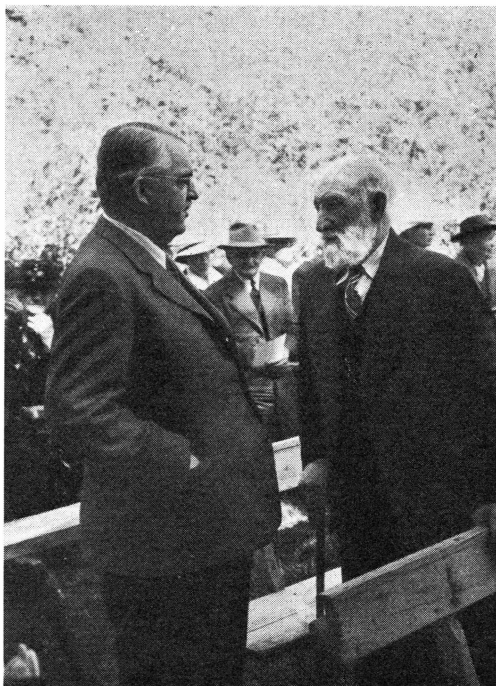

Bild 4. Landshövdingen i samspråk med den gamle soldaten vid hembyggsfesten 13 juni 1948.

förenings tidskrift, 46: 3 (1943). Vid restaureringen måste alla husen plockas ner helt och hållet, t. o. m. köpsspisen blev man tvungen att riva, då murstocken vacklade. Allt byggdes därefter upp på ny grund.

Byggnaderna är ej så gamla, stugan troligen från 1700-talets mitt, men husens ålderdomliga karaktär anger att de griper tillbaka på äldre, medeltida typer. Alla husen är uppförda av knutat timmer och taken är täckta med halm. Golven i fähusen har ursprungligen bestått av stampad lera, varav ett är bevarat i den s. k. åttondelslagårn.

Boningshuset är en parstuga med ett kök till höger och en helgdagsstuga till vänster, skilda åt av en förstuga. Förstugan, som tidigast gått över hela stugans bredd och utgjort ett förvaringsrum utan innertak, har i senare tid uppdelats så att man fått en kammare

Bild 5. Landshövding Kjellman överlämnar Upplands fornminnesförenings förtjänstmedalj till Albin Rylander.

med ingång från köket. Lotta gjorde en del förändringar, lät avdela köket i två rum så att hon fick en bod närmast gaveln och gav rummen större fönster. Vid restaureringen återställdes köket i sitt ursprungliga skick, och fönstren fick tillbaka sitt tidigare format.

I helgdagsstugan var färre nymodigheter gjorda. Här är fönstren de gamla, man lägger särskilt märke till det som vätter mot norr, d. v. s. mot skogen. Dess spröjsverk består av grovt järngaller, vilket torde ha tjänat som skydd mot vargarna, som strök runt husknutarna under de långa vinterkvällarna och utgjorde en ständig fara.

Helgdagsstugan visar att det även av småfolket fordras ett finrum av kvalitet. Rummet är inte stort, men det har en omsorgsfull utsmyckning med rosenbårder på fönsterkarmarna och målade tapeter på väggarna.

Söndagen 13 juni 1948, den dag då det officiella överlämnandet

Bild 6. Spelmännen leda tåget från festplatsen till Kvevgården vid festen
13 juni 1948.

Bild 7. Från festen på Kvevgården 13 juni 1948.

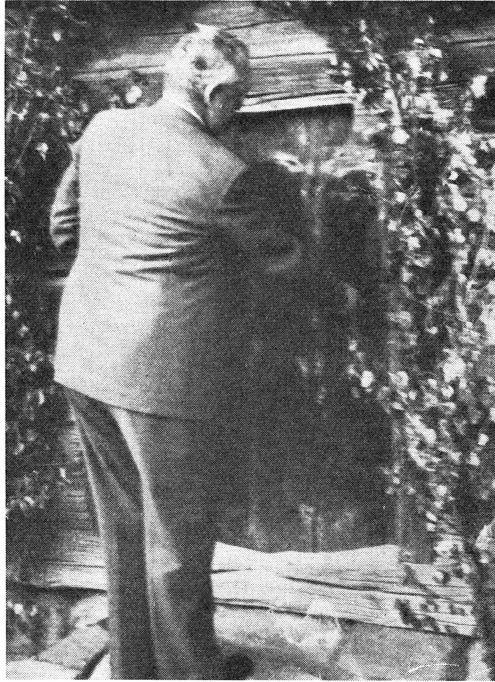

Bild 8. Landshövding Kjellman stiger på i Lottas stuga sedan den blivit fornminnesföreningens egendom.

av gården skulle ske, formade sig till en verklig högtid. Efter fri-luftsgudstjänst med predikan av domprost Algot Anderberg, Upp-sala, samlades de till omkring 700 personer uppgående festdel-tagarna vid Kvekgårdens festplats, där den symboliska akten med överlämnandet av gårdens nycklar och handlingar ägde rum. Lands-hövding Kjellman framförde fornminnesföreningens tack för går-den och för de till gåvan lagda generösa donationerna, som gör det möjligt att underhålla och bevara den. Underhållsfonden uppgår till 10,000 kronor; man räknar med att den skall stiga ytterligare.

Till minne av gårdens överlämnande och för att hedra donato-rerna, som gjort bevarandet av gården möjlig, har Upplands forn-minnesförening i gården uppsatt en tavla med namnen på de främsta donatorerna. Man läser där namnen: Oscar Almgren, Upp-sala, Per Andersson, Åloppe, Alfred Kjellén, Vånsjöbro, Johan Lud-

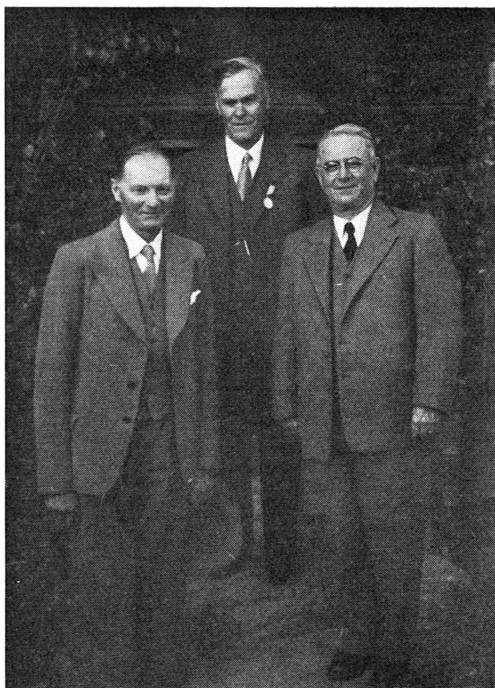

Bild 9. Petrus Landelius, Albin Rylander och Gösta Nyberg, Sydvästra Upplands hembygds gilles sista ledande män.

vigsson, Åloppe, Axel Karlsson, Staby, Gottfrid Lundborg, Ryda kungsgård, Konrad Engström, Rekasta, Märta Nordstrand, St. Bärby, Jonas Nyberg, Enköping och K. A. Nyman, Kvek.

På tavlan ses vidare namnen på hembygds gilletts styrande män vid överlämnandet: P. Landelius, Taxnäs, Albin Rylander, Härkeberga och Gösta Nyberg, Örsundsbro.

En person som fornminnesföreningen hade särskild anledning att hedra var fornvårdaren Albin Rylander, den ledande själen i detta kulturräddningsarbete. Till honom överlämnade landshövding Kjellman Upplands fornminnesförenings förtjänstmedalj. Till dir. Per Andersson i Åloppe, som under många år lämnat Sydvästra Upplands hembygds gille frikostigt ekonomiskt stöd, överlämnades Upplands fornminnesförenings diplom.

Samtidigt som gården överlämnades upplöstes Sydvästra Upplands

hembygds-gille efter att, som nämnts, ha verkat i 25 år. Gillet försvinner och Kvekgården är inte längre i sin hembygds ägo, men folket där bör alltjämt se den som sin och använda den som sin naturliga samlings- och minnesplats.

Det kan vara lämpligt att som avslutning på denna redogörelse erinra om landshövding Kjellmans slutord i sitt högtidstal vid mottagandet av gåvan. Han sade att bygden fortfarande skall betrakta Kvekgården som sin egendom och hålla den högt i helgd.